

ע ש ו ר
ל מ י פ ע ל י ה ט י פ ו ח

משרד החינוך והתרבות
ירושלים תש"ל

תערוכת מישחקים מפתחים

הנחות מוקדמות

- א. בבתי-התלמידים באזורים טעוני-טיפוח אין בנמצא אותם הגירויים המפתחים המצויים בבתי התלמידים ילידי-הארץ או ממוצא מערבי, כגון צעצועים, תמונות וספרוני תמונות-וסיפור, מישחקי פירוק, הרכבה ובנייה, סוגי לוטו, חוברות לצביעה, מישחקי סבלנות, מישחקי-לימוד, כלי-עבודה ביתיים לבנים ולבנות, כלי-נגינה, ספרי-מופת, ספרי-אנציקלופדיה, עיתוני ילדים ונוער.
- מכאן יובן, כי תקופת-הילדות הראשונה, עם שעות-הפנאי הרבות, אינה מנוצלת בצורה מעניינת, מפתחת, מדרבנת, יוצרת יוזמה וחשיבה, תיכנון וביצוע.
- ב. צורת החשיבה של הורי ילדים אלה עוצבה בארץ מוצאם בהתאם למיבנה התרבותי שם. האבות למדו לרוב בשיטת השינון והזכירה, אך לא עוצבו דרכי-חשיבה בהתאם לצרכים כאן: חשיבה עצמאית, חשיבה של מאניפולאציות עם מושגים, חשיבה של הפרטה והכללה, חשיבה של סינון ידיעות וסיווגם, חשיבה של מציאת יחסים בין הנתונים, חשיבה של השוואה, בקרה וביקורת, חשיבה יוצרת ומחדשת. ההורים אינם יכולים אלא להשפיע על הילדים בכיוון שהם עצמם התפתחו*, בלי להביא בחשבון את השינוי שחל בינתיים בתנאי-החיים.
- ג. מישחקי-הילדים בצורות הרב-גוניות הקיימות בארץ הם פרי התפתחות תעשייתית, התעשייה כשלעצמה היא תוצאה של חשיבה יוצרת-מחדשת, של מאניפולאציות עם מושגים, של ניסוי, טעייה ובקרה. השפעת מישחקים רב-גוניים אלה על הילדים העוסקים בהם היא בכיוון אל החשיבה העצמית, המפרטת והכוללת, המבקרת, משווה, מסננת ומסווגת.
- לדעתנו, יש סיכוי, שהעשרת הבתים במישחקים מפתחים תשפיע באופן חיובי על התפתחות החשיבה של הילדים. הדבר אמור ביחוד לגיל הרך, שבו לדעת חוקרים שונים נקבע חלק גדול (יש סבורים: עד 60%) מהפוטנציאל הרוחני של הילד. מישחקים שיש בהם כדי לפתח את המיומנויות המוטוריות והסנסוריות (כתיאום בין העין ובין היד) ומיומנויות אינטלקטואליות (כמיון וסיווג, תפיסת צורה וגודל) מצויים בשוק, אך אינם מגיעים לביתם של הילדים — לא כלי-כך מסיבות כלכליות, אלא משום שאין ההורים מכירים בערכם. כדי לתקן דבר זה, יזמנו את מיפעל «תערוכת המישחקים».

מטרות התערוכה הניידת, "מישחקים מפתחים"

- א. להחדיר להכרת הורי התלמידים באזורי-הפיתוח את הצורך בהעשרת הבית וסביבתו הקרובה במישחקים מפתחים ובספרי תמונות וקריאה.
- ב. להדריך את ההורים בבחירת המישחקים והספרים המתאימים לכל גיל, לשם סיוע בהתפתחות שכלית תקינה.
- ג. להבהיר כי ללא עזרתם הפעילה של הוריי-התלמידים לשינוי סביבת גדילתו וצמיחתו של הילד, על-ידי העשרת הבית בגירויים תרבותיים, יקשה לגשר על הפער הקיים*).

- ד. להבליט כי ע"י העשרת הבית במישחקים מעסיקים ובספרייה קטנה קושרים את הילדים לבית ולמשפחה, מחזקים את הקשר המשפחתי שהוא יסוד חיי-חברה תקינים, ויוצרים שיווי-מישקל נפשי ופסיכולוגי בקרב הילדים והנוער המתבגר.

מיבנה התערוכה

התערוכה מחולקת לשני מדורי-גיל עיקריים: מינקות עד גיל 6 ומגיל 6 עד גיל 14.

א. מדור הינקות עד גיל 6 שנים

מטרות ראשיות בפיתוח מיומנויות	פירוט המוצגים
להדרכה בטיפול התינוק והילד	4 ספרים להורים הצעירים
לפיתוח כשרים מוטוריים ראשוניים: אחיזה, לפיתה	5 צעצועי-מיטה
ליצירת סקרנות אינטלקטואלית: התחלת הבנת סמל-תמונה	5 ספרוני תמונות משעווגית
כנ"ל	1 תמונת-קיר
לפיתוח הבנת גודל וצורה, פיתוח יוזמה ופעלתנות	5 מגדלים לפירוק ולהרכבה
לפיתוח יוזמה ופעלתנות, לחיזוק קואורדינאציה בין האיברים	6 מישחקי-חול
לפיתוח יוזמה ופעלתנות, להצבת מטלות והתגברות על קשיים	10 מישחקי-קונסטרוקציה
לפיתוח המושגים המוסיקאליים הראשוניים	2 כלי-נגינה זעירים
לפיתוח גופני: משיכה, דחיסה, זריקה, תפיסה, שיווי-מישקל	10 מכשירי-מישחק
לראשית השירבוט	2 לוח, גיר וצבעים
לפיתוח אמוציונאלי, חינוך לביתיות, לסדר, ליחסי-חברה	12 אבזרים לפינת-בובות
לפיתוח הבנת אנאלוגיה, להרחבת אופקים, לפעילות חברתית	22 ספרונים וספרי תמונות וסיפור
לפיתוח כושר ההשוואה, סינון וסיווג; להרחבת המושגים	11 מישחקי לוטו-תמונות
לפיתוח כושר-היצירה מחלקים לשלימות	5 מישחקים להרכבת תמונות
לפיתוח כשרים מוטוריים, סנסוריים ואינטלקטואליים	20 חוברות צביעה, גזירה והדבקה
להכרת הערך המיספרי, לפיתוח כושר-תחזויות הוגן והדדיות חברתית.	9 מישחקי-סבלנות

* על ניסיונות אחרים לשיתוף ההורים בקידום בניהם ראה עמוד 164.

ב. מדור גיל בית-הספר

פירוט המוצגים	מטרות ראשיות בפיתוח מיומנויות
12 מישחקי מלאכה ויצירה	לעידון כושר הידיים, לפיתוח כושר היצירה ורצון היצירה
12 מישחקי קלפים רביעיות	לראשית הקריאה, כושר אנאלוגית השוואה וסיווג, לפיתוח חיי-חברה
17 ספרי-מופת (לגיל 7-10)	להזהות עם דמויות-מופת, ליצירת התעניינות תרבותית
14 מישחקי חברה ותחרות	להעמקת ידיעות בנושאי-למידה: מולדת, הנ"ך, גיאוגרפיה, היסטוריה וטבע, ולפיתוח הרגלי-תחרות הוגנים והרגלי-משמעת מוכתבים
6 מישחקי חברה ותחרות	לפיתוח כושר יוזמה, תיכנון וחשיבה ועידון יצירה והרפתקה
11 ספרי-מופת (לגיל 10-14)	להזהות עם עבר עמנו ודמויות-מופת
13 ספרי-מדע ואנציקלופדיה	להבנת ההווה, להזהות עם מגלים וממציאים, להבנת מרחבי-תבל.

המישחקים בשני המדורים כוללים מישחקי-יצירה אינדיווידואליים ומישחקי-חברה, שבהם הגורם התחרותי מהווה גורם מדרבן חשוב. בין כל המישחקים אין מישחקי-סרק ואין מישחקים זידאקטיים ספציפיים לגני-ילדים. רוב המישחקים מפתחים אצל העוסקים בהם מיומנויות שונות.

אם גם אפשר להצביע על ערך מיוחד של כמעט כל מישחק, הרי כל אחד מהם רב-גוני מבחינת ערכו.

את הרכב-התערוכה אפשר לחלק כך:

גוש אי-פיתוח	בגיל הרך	בגיל בית-הספר
מישחקים לפיתוח מיומנויות מוטוריות ויצירתיות	36 מישחקים	12 מישחקים
מישחקים לפיתוח מיומנויות אינטלקטואליות וחברתיות	25 מישחקים	32 מישחקים
חברות צביעה וספרים לפיתוח מיומנויות אינטלקטואליות אינדיווידואליות	48 ספרונים וחברות	40 ספרים

תיאור הפעולה

- א. לפני הפתיחה מוזמנים המורים לקבלת הסבר על מניעי התערוכה ועל מיבנה והרכבה. לאחר הרצאה קצרה על ערך המישחק לקידום של תלמידים טעונים טיפות, נערך ביקור מודרך בתערוכה. בעיקבות הדרכה זו ובעזרת שילוט מסביר, יכולים המורים להדריך אחר-כך את ההורים.
- ב. אחרי שהתאספו ההורים ואחרי קבלת הסבר מקדים מפי המורים המלווים אותם בתערוכה, ניתנת להורים הרצאה קלה מפי מנחה-הפעולה בנושא: „למידה מהי וממתי לומד ילד“. ההדגשה היא על קליטת גירויים ופעילות מהגיל הרך ובשעות-הפנאי הרבות.
- ג. כן מקבלים ההורים הסבר על הפער הקיים בין ילדים שונים בבואם לראשונה לבית-הספר*.)
- ד. בעיקבות הסבר זה מוקרן סרטון (שקופיות) המלווה סיפור מוקלט, ושוב רואים את ההתפתחות השונה של ילדים במשפחה שידעה את חשיבות פינת-הילד בבית, עם אפשרויות-תעסוקה מפתחות, לעומת התפתחות ילדים במשפחה שלא ידעה על-כך ושמחוסר ברירה פנו לשוטטות ולחיפוש תעסוקות מחוץ לבית.
- ה. בתום סיפור מוקרן ומוקלט זה ניתנים להורים הסברים, באמצעות הדגמות, על השפעת מישחקים שונים על התפתחותם של ילדים. הסברים אלה מכוונים להדריך את ההורים בבחירת מישחקים מתאימים לשלב-ההתפתחות, שבו שרוי הילד בגילים השונים.
- ו. אחרי שלב אחרון זה של הפעולה המכוונת, ניתנת אפשרות להורים לשאול שאלות או להעיר הערות.
- ז. התערוכה נערכת בדרך-כלל בחדר-האוכל, הפריטים פרוסים על השולחנות לאורך הקירות (20 שולחנות גדולים), ומקומות-השיבה הם באמצע. במקרה שאין חדר-אוכל מרווח, נערכים הפריטים ב-2—3 כיתות-לימוד, וההרצאה וההקרנה מתקיימות בכיתה ריקה אחרת.

סיכום והערות

הפעולה התפתחה מפעולה מקומית בשנת תשכ"ד, פעולה שכללה 40 פריטים מושא-לים, דרך פעולות ניסיוניות בבית-שמש וקרית-גת בשנים תשכ"ה—תשכ"ו, עד

* השווה עמוד 158.

לפעולה קבועה ומסודרת משנת תשכ"ז ואילך. בשנה זו נעשו במחוז הדרום 16 פעולות (בשל מלחמת ששת הימים לא הושלמה התוכנית כולה) בהשתתפות כ-1,300—1,400 הורים וכ-250 מורים. עתה נמשכת הפעולה בקצב של פעולה אחת לשבוע במשך כל שנת-הלימודים.